XIX. évfolyam 4. szám

2021. április 30. | 5781. Ijjár 18. | ב"ה

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Dési János: Illés és Illés, Janka és Janka (8. oldal)

Szentgyörgyi Zsuzsa: Miből csináljunk villanyt? (9. oldal)

Fekete László
Az ómerszámlálás és dallamai (7. oldal)

Pesti Sólet | *a Dohány utcai körzet havilapja* | 2021. április 30. | 5781. Ijjár 18.

Littner György

Hetiszakaszok másként – TÍZPARANCSOLAT

Tavaly több részletet is olvashattak Littner Gyuri barátunk nemrég megjelent, Családregény a Bibliából című könyvéből. Januártól a hetiszakaszokat, s ezeken keresztül legnagyobb prófétánk, Mózes életét mutatja be – saját szemszögéből! Ezúttal a Tízparancsolatról olvashatunk.

Egyiptomban a héber rabszolgák együtt dolgoztak a környező országokból elhurcolt rabszolgákkal. Miután sokan a héberek közül asszimilálódtak, néhányan összebarátkoztak, házasságot kötöttek, keveredtek. Amikor elindult a kivonulás Egyiptomból a nagy összevisszaságban a héberekhez csapódtak az idegenek is. Egymás mellett vonultak, beszélgettek, barátkoztak, és egymás mellett táboroztak. Amikor megszámlálták a törzsek tagjait, ők is annak a törzs tagjainak vallották magukat, amelyikben a héber barátaik éltek. Például Reúbén törzsének ötvenkilencezer és háromszáz férfi tagja volt, ha hozzászámítjuk a nőket, az öregeket és a gyermekeket akkor ez a szám már közel százötvenezer. Ennyi ember nem ismerheti egymást és könnyedén beolvadtak közéjük az idegenek.

Három hónap vándorlás után a Szinaj hegy lábánál elterülő sivatagban táboroztak. Mózes felment a hegyre, hogy érdeklődjön az Ö.valótól a további teendőkről. Ezt a választ kapta: „Ha hallgattok hangomra és megtartjátok szövetségemet, akkor megszentelt nép lesztek a számomra.”

Mózes lement a nép közé és közölte az Ö.való üzenetét. A nép egységesen válaszolt, mielőtt még tudták volna a feltételeket:

„És felelt a nép együttesen: Mindazt, amit az Ö.való mondott, meg fogjuk cselekedni!”

Mózes ezután visszament a hegyre, ahol az Ö.való közölte a további feladatokat. Két napon keresztül tisztuljanak meg, mossák ki a ruhájukat, azután Mózes az Ö.való nevében szenteljen meg minden tiszta embert. Valójában az Ö.való szentelte meg Izrael fiait Mózes által, hiszen Mózes bármikor megszentelhette volna a népét, ha egymagában képes lett volna rá.

Mózes visszament a néphez, amelynek most már minden tagja elismerte az Ö.való uralmát és Mózes vezető szerepét. Megmosakodtak, felvették a tiszta ruháikat és Mózes törzsek szerint megszentelte a csoportokat – ez két napig tartott. Nem számított, hogy kik a héberek, és kik az idegenek, kik vannak körülmetélve, és kik nincsenek, a majd kétmillió ember összeállt egységes néppé, s lett Jákob házának népe. Ez volt az első tömeges betérés Izrael fiai közé. Milyen egyszerű volt, csak megtisztultak kívül – belül, és kijelentették, az Ö.való parancsai szerint fognak élni. Ma ez sokkal bonyolultabb és nehézkesebb.

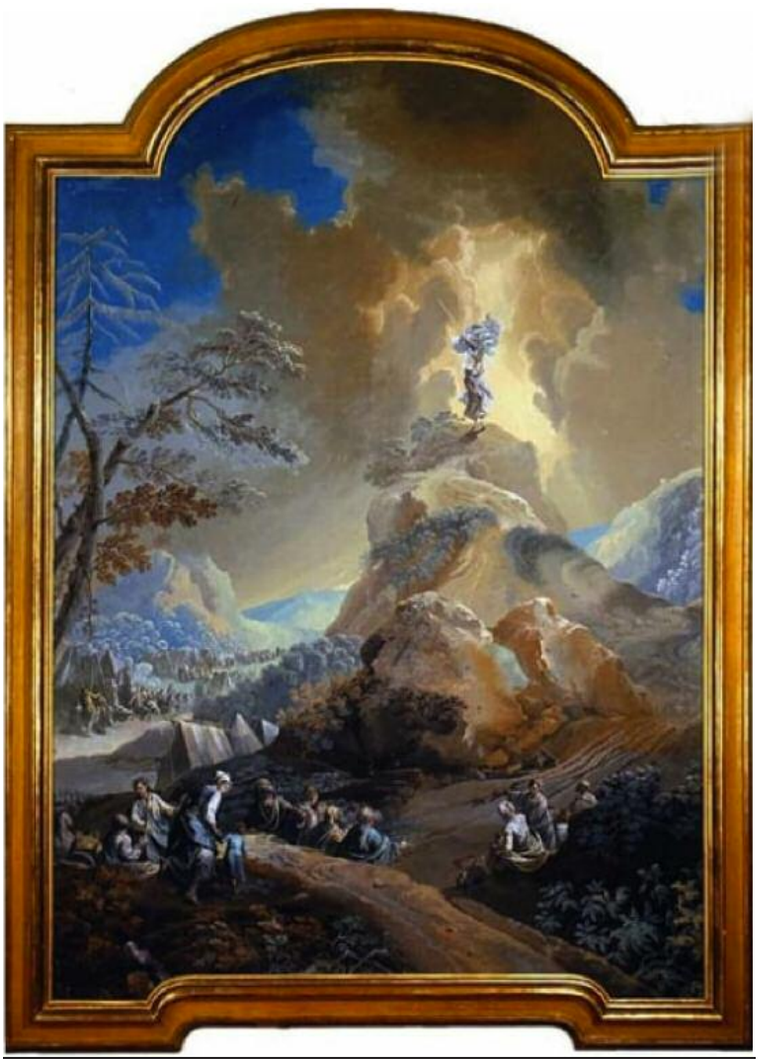

Carlo Lodi és Antonio Rossi-Mózes a Sínai-hegyen

Egy személyes élmény: A fürdőkádban áztatom magam a jó meleg vízben tizenöt percen keresztül, majd alaposan megmosakszom. Tiszta ruhát veszek. Kinyitom az imakönyvet, néhány másodpercre becsukom a szemem, azt képzelem, hogy ott állok a Szináj hegy lábánál a tömegben és engem is megszentel Mózes az Ö.való áldásával. Csodálatos érzés. Kinyitom a szemem, elkezdek imádkozni, és érzem, hogy az imám közelebb kerül az Ö.valóhoz, mint máskor. Akárki megpróbálhatja, csak erősen kell hinni benne, és képzeletben máris ott van Izrael fiai között a Szináj lábánál a tömegben.

A harmadik napon az Ö.való menydörgés, villámlás és földrengés kíséretében leszállt a Szinaj hegyére és kihirdette a Tízparancsolatot.

1. Én vagyok az Örökkévaló a te Istened, aki kivezettelek Egyiptom országából, a szolgaság házából.
2. Ne legyenek idegen isteneid színem előtt!
3. Ne vedd az Örökkévalónak a te Istenednek a nevét álságra!
4. Emlékezzél meg a szombat napjáról, hogy megszenteljed!
5. Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön!
6. Ne ölj!
7. Ne légy házasságtörő!
8. Ne lopj!
9. Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúságot!
10. Ne kívánj semmit, ami felebarátodé!

Félelem szállta meg a népet, rettegés töltötte el a szívüket. Egész életüket Egyiptomban töltötték, ahol látták az isteneket, és tudták mindegyiknek a nevét, hiszen ott álltak mindenütt szoborba öntve. Most jött egy új I.ten, akiről eddig csak hallottak, a nevét sem tudja senki. Az egyiptomi istenek némák voltak ám az Ö.való földrengés, villámlás, tűz és füst kíséretében harsonák hangjára az égből szólt hozzájuk. Ez túl sok volt a népnek, ezért arra kérték Mózest, hogy többé ne szóljon hozzájuk az Ö.való, hanem Mózes közvetítse az Ö.való szavait.

„Beszélj hozzánk te és meg fogjuk hallgatni, és ne szóljon hozzánk I.ten, nehogy meghaljunk.”

Mózes megnyugtatta a népet és felment a hegyre, hogy beszéljen az Ö.valóval, aki további utasításokat adott neki, egy egész törvénykönyvre valót, majd megerősítette az ígéretét, amit Ábrahámnak, Izsáknak, és Jákobnak tett, hogy országot ad Izrael fiainak.

„Íme, én küldök angyalt előtted, hogy őrizzen az úton, és hogy elvezéreljen téged arra a helyre, amelyet számodra fönntartottam.”

Talabos István

Zalka Szabina

Vallási turizmus és a Dohány utcai zsinagóga 1. rész

A turizmus számos módon kapcsolódik a Dohány utcai zsinagógához. És sorozatunk utolsó részeiben kiemelten a Dohány utcai zsinagóga és a turizmus kapcsolatával foglalkozunk. A kulturális turizmus jelentőségét mutatja, hogy főként ez befolyásolja a turisták desztináció választását és ezen belül a vallási helyszínek felértékelődtek. Ez mondható el a Dohány utcai zsinagógáról is, amelyet a COVID-19 előtti évben felkeresők közül 500 megkérdezett válasza is bizonyít. Az eredmény, a Dohány utcai zsinagóga Budapest fő látnivalói között szerepel a budapesti világörökségi helyszínek mellett. Jelen cikk alapja, zsinagógánk dolgozója, Zalka Szabina a BGE Turizmus szakán megvédett diplomamunkája, melyet konzulense, Talabos István egészített ki.

Vallási turizmus és a Dohány zsinagóga

A Budapestre csoportot küldő (külföldi) utazási irodák kiemelten kezelik és elvárják, hogy a Dohány utcai zsinagóga a budapesti városnézés útvonalában szerepeljen. Számos iroda speciális, kimondottan kulturális, olykor vallási tartalmú túra keretében mutatja be a 2018-ban Európai Kulturális Örökség címet nyert Dohány utcai zsinagógát és környezetét, illetve a körülötte elhelyezkedő zsidó negyedet. Ez érthető, hiszen a Budapestre látogató turisták többsége azzal a céllal érkezik, hogy felkeresse a Dohány utcai zsinagógát és megismerje a magyar zsidóság történetét, történelmét és kultúráját.

Nem túlzás azt mondani, hogy a Dohány utcai zsinagóga pozitívan befolyásolja a Budapestről kialakított képet, és hozzájárul ahhoz, ami gazdasági szempontból fontos: elmesélve a pozitív tapasztalatokat Budapestet és a Dohány utcai zsinagógát újabb és újabb turisták keresik fel, valamint a korábbi látogatók visszatérnek, ugyanis a zsinagógánkat felkeresők motivációja a kultúra, történelem és a hozzátartozó történelmi, kulturális örökség mind jobb ismerete.

A Zsidónegyed

Gazdasági szempontból fontos tényező, hogy a „városlátogatók” átlagos költése 170 EUR naponta, ez többszöröse az átlagturista költésének. Ez annak köszönhető, hogy kb. 70%-a szállodát vesz igénybe és általában a magasabb jövedelemmel rendelkező aktív keresők közül kerül ki, és termékek helyett élményt keres.

Számukra a szezonalítás-mentes, autentikus kulturális, történelmi élmény az elsődleges. Itt kell megemlíteni a vallási turizmust, melyet értelmezhetünk tágabban és szűkebben, csakis a vallási motivációt figyelembe véve.

A Dohány utcai zsinagóga pontosan ilyen élményt – autentikus, szezonalítás-mentes – vallási tartalmút képes biztosítani, ami a vallási turizmus egyik tágabb értelmezése. De a szűkebb értelmezés szerinti vallási gyakorlatot, hitéleti tevékenység gyakorlását is biztosítja. Tehát a zsinagógánkat felkeresők a kulturális /vallási turizmus résztvevői, hiszen a vallási turistánál elsősorban azok a vallási úti célok dominálnak, melyek kulturális szempontból is értékesek, érdekesek.

A világon mintegy 300-330 millió vallási/kulturális motivációjú turistáról beszélhetünk.

Ez a szám mintegy 20-30 %-a a világ turistáinak (1,4 milliárd).

Budapesti zsidónegyed

Budapest a világ 100 leglátogatottabb városai listáján igen előkelő, a 62. helyen állt a járvány előtti utolsó évben (2019). Ezen nem kell meglepődnünk, hiszen a pezsgő kulturális élet már a XIX. századi érában is sokakat csábított a fővárosba. Történelme során elsősorban a kulturális turizmus megjelenési formái domináltak: vásárok, tömegeket vonzó kongresszusok, nagyrendezvények helyszíneként funkcionált.

Budapest tipikus városlátogató desztináció. Az egyik legkedveltebb úti célja az európai városlátogatásoknak. 2018-ban 4,5 millió turista kereste fel. A Budapestre látogató turisták leggyakrabban az V., VI. és a VII. kerületben keresnek/foglalnak szállást. Ezek közül is a VII. a legpreferáltabb és leginkább kiválasztott. A népszerűség egyik oka a kerületben található romkocsmák, de a környék vallási és kulturális örökségeit felkeresők közül is sokan foglalnak magánszálláshelyet. A kerület kulturális és történelmi szempontból sokban kötődik a zsidósághoz, a magyar zsidóság történelméhez. Már nevében is ezt jelzi, hiszen az Erzsébet város elnevezés a XIX. század legszebb királynéjára utal, akinek nem volt közömbös a magyarság és a magyar zsidóság. Sissy szerette Magyarországot és sokat lobbizott a magyar zsidók érdekében férjénél, Ferenc Józsefnél, akinek szintén nem voltak közömbösek a magyar zsidók. A szomszédos VI. kerület – József város neve is erre utal (Ferenc József). A zsidóság uralkodói elismerését az is bizonyítja, hogy Reich Jákov Koppel ortodox főrabbi (a Tájlung után) 1890-től haláláig (1929) Ferenc József királyi tanácsosa és a felsőház tagja volt.

A VII. kerületben a XIX. század második felében kezdtek a magyar zsidók letelepedni és asszimilálódni annak ellenére, hogy a magyarországi zsidók történelme a II-III. századra, a Római kori Pannónia idejére nyúlik vissza, mert már ekkor is éltek itt zsidók.

A történelem során rendszeresen diszkriminálták, illetve többször is üldözték a zsidókat, de a XIX. sz. második felében bekövetkezett asszimilálódási folyamat a csak Magyarországon jelenlevő és a magyar zsidóságra jellemző, világviszonylatban is egyedülálló neológia létrejöttét eredményezte.

A neológia jegyében épült a világ második legnagyobb zsinagógája a Dohány utcai Zsinagóga, – melyet sokan csak úgy említenek, a Nagy Zsinagóga – amely ma már az Európai Kulturális Örökség címmel rendelkezik és a zsidó polgári réteg első reprezentatív épülete volt.

Az asszimiláció jegyében jött létre és alakult ki a mai zsidó negyed a VII. kerület. Ez a jellemzően asszimilációs folyamat azt eredményezte, hogy kimondottan „koser” negyed nem alakult ki, hanem a letelepedett zsidók együtt éltek a 90 %-ban keresztény magyarsággal és kialakult egy nagy létszámú, iskolázott, művelt, értelmiségi vállalkozói és kereskedői réteg, amely hazájának érezte az országot, és összeegyeztette magyarságát zsidóságával.

EUROPEAN HERITAGE LABEL

Az éhezők viadala

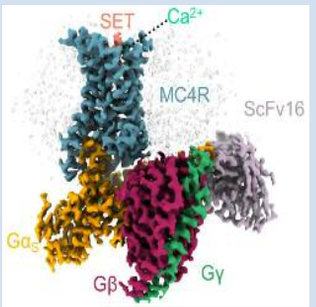

Az MC4 receptor

Bár a nagy sikerű filmre utalva bulvárosnak tűnhet a cím, ugyanezzel a felütéssel adta hírül honlapján az izraeli Weizmann Tudományos Intézet (WIS), hogy izraeli és (valódi) brit kutatók megfejtették a jóllakottságért felelős agyi mechanizmust.

Az eredmények új információkkal szolgálnak az éhség szabályozásáról és segíthetnek az elhízás elleni gyógyszerek fejlesztésében – olvasható a Science című tudományos lap friss számában megjelent tanulmányban.

A WIS, a jeruzsálemi Héber Egyetem és a londoni Queen Mary Egyetem kutatói feltárták az agy éhségért felelős „főkapcsolójának", az úgynevezett MC4 receptornak a működési mechanizmusát.

Amikor az MC4 receptor aktiválódik, olyan parancsokat küld, melyek teltségérzetet okoznak. Ha viszont csökken az energiaszint, olyan hormon termelődik, mely kikapcsolja a receptort és az éhségre figyelmeztető jelzést küld.

A szakértői csoport nagy mennyiségben izolált tiszta MC4 receptorokat sejtmembránokból, majd megkötötték az elhízás elleni setmelanotide nevű hatóanyaggal és meghatározták háromdimenziós szerkezetét. Ebből kiderült, a setmelanotide úgy aktiválja az MC4 receptort, hogy bekapcsolja a jóllakottság jelét küldő molekuláris kapcsolót.

A kutatók balról jobbra - Dr. Oksana Degtyarik, Dr. Moran Shalev Ben-Ami és Hadar Israeli - Fotó Weizmann Tudományos Intézet

A kutatók eredményei szerint a hatóanyag szerkezeti változást okoz a receptorban, elindítja a neuronon belül a jeleket, melyek a teltség érzéséhez vezetnek.

A tanulmány arra is magyarázatot talált, hogyan zavarhatják meg az MC4 receptor mutációi ezeket a jeleket, így okozva soha el nem múló éhséget és végül elhízást. (izraelinfo.com)

A Pesti Sólet menüje

Fokhagymakrém leves cipóban

Hozzávalók: 5-6 gerezd fokhagyma, 3 dkg margarin, 4 dkg liszt, 3 evőkanál tejszín, 1 tojássárgája, 1,5 l víz, só, bors, 6 db cipó

Elkészítés: A fokhagymát megtisztítjuk, és vékony szeletekre vágjuk. A margarinban pár percig pároljuk a fokhagymát, majd hozzáadjuk a lisztet és világosra pirítjuk. Fél liter hideg vízzel elkeverve főzzük. További 5 percig forraljuk kis lángon, majd a tűzről levéve szitán átszűrjük. Habverővel összekeverjük a tojássárgáját a tejszínnel, majd hozzáadunk egy liter vizet, és készre főzzük. Sóval, borssal ízesítjük. A cipók tetejét levágjuk, a belsejüket kivájjuk és belemerjük a levest.

Paprikás csirke galuskával 10 főre

Hozzávalók: 2 közepes nagyságú, csirke, 2 nagyobb fej hagyma, 6 evőkanál olaj, pirospaprika, só, 2 db TV paprika, 2 db paradicsom, bors.

Elkészítés: A csirkéket darabokra vágjuk, a hagymát az olajon megpároljuk, majd – a tűzről lehúzott edénybe - beleszórjuk a pirospaprikát, beletesszük a friss paprikát, paradicsomot. Megforgatjuk benne a húsdarabokat, majd kevés vízzel feleresztjük, sózzuk, borsozzuk. Fedő alatt puhára pároljuk.

Galuska: (1 kg liszt, 5 db tojás, víz, só – tehetünk bele 10 dkg búzadarát is, illetve egy kiskanál olajat, hogy főzéskor ne tapadjon le.) A tojásokat összedolgozzuk a liszttel, sóval és annyi vízzel, hogy közepes sűrűségű tésztát kapjunk. Galuskaszaggatóval sós, lobogó vízbe szaggatjuk. (A víznek folyamatosan forrnia kell, és a tésztát időről-időre meg kell keverni, hogy ne álljon össze.) Ha megfőtt, feljön a víz tetejére. Ekkor leszűrjük, lecsepegtetjük, és egy tágas edényben felforrósított olajban, vagy zsírban megforgatjuk.

Gesztenye kúp

Hozzávalók: 5 dkg (puha) margarin, 10 dkg cukor, 10 dkg reszelt babapiskóta, 50 dkg gesztenyemassza, 3 ek rum, bevonáshoz: olvasztott (tortabevonó) étcsokoládé

Elkészítés: A margarint a cukorral habosra (fehéredésig) keverjük. Hozzáadjuk a reszelt babapiskótát, a gesztenyemasszát és a rumot, majd összedolgozzuk. A masszát 3-4 órára hűtőszekrénybe tesszük. A masszából teáskanálnyi adagot kiveszünk, amelyet először golyóvá, majd ujjainkkal kúp alakúvá formázunk. A kúpokat egymás mellé egy rácsra tesszük. A kúpokat olvasztott csokoládéval bevonjuk.

Jó Étvágyat!

Május 23-tól csoportosan is utazhatunk Izraelbe

Izrael május 23-tól fogadja az új koronavírus ellen beoltott, csoportban érkező külföldi turistákat – jelentette az ynet. Az idegenforgalom újraindításáról az egészségügyi és a turisztikai minisztérium egyezsége alapján döntöttek.

Az Izraelbe készülőknek friss PCR-tesztet kell bemutatniuk az utazás előtt, és megérkezésük után a tel-avivi Ben Gurion repülőtéren is PCR- és szerológiai vizsgálatokat végeznek védettségük igazolására, amelyek bizonyítják, beoltották őket a koronavírus ellen, vagy felgyógyultak korábbi fertőzésükből.

– A nemzetközi turizmus számára csakis az égbolt megnyitása pezsdíti fel az idegenforgalmi ágazatot, ideértve az éttermeket, a szállodákat, a turisztikai helyeket, az idegenvezetőket, a turistabuszok működtetőit és azokat, akik az ágazatban munkára vágynak – indokolta a lépést Orit Farkas-Kohen turisztikai miniszter asszony.

A döntést bejelentő közlemény szerint Izrael folytatja a tárgyalásokat számos országgal az oltási bizonyítványok kölcsönös elismeréséről, amely lehetővé teszi a lemondást a szerológiai vizsgálatokról.
A múlt héten egy magas rangú egészségügyi tisztviselő azt nyilatkozta a Kan közszolgálati műsorszolgáltatónak, hogy a más országokban végzett oltások elismerését bonyolítja azon országok politikai érzékenysége, amelyek olyan oltásokat alkalmaztak, amelyeket Izrael nem engedélyezett –

Carmel piac

emlékeztetett a The Times of Israel című angol nyelvű hírportál.
A tisztviselő az Egyesült Arab Emírségekben felhasznált kínai oltásra hivatkozott, valamint azokra az országokra, ahol az orosz Szputnik V vakcinát (is) használják.
Izrael tavaly márciusban a koronavírus járvány elterjedésének megakadályozására a humanitárius okokból engedélyezett kivételek mellett lezárta a határait a külföldről érkező nem izraeli állampolgárok előtt, ez 81 %-os visszaesését okozott az idegenforgalomban az előző évhez képest. Múlt héten már engedélyezték az izraeliek oltott, vagy felgyógyult közvetlen családtagjainak belépését, gyermekeik és házastársuk kíséretében.
Sikeres oltási kampánya nyomán Izrael az egyik első olyan ország lehet, amely megnyitja a turisztikai ágazatot a külföldi látogatók számára.
A rohamos oltási kampány eredményeként rendkívül visszaszorult a koronavírus-járvány. Az egészségügyi minisztérium adatai szerint múlt pénteken nem volt súlyosan fertőzött „piros”, illetve „narancssárga”, közepesen fertőzött terület, s csupán 4 hely számított a kissé fertőzött „sárga” kategóriába, míg a fennmaradó 276 település „zöld”, egyáltalán nem, vagy csak elenyésző számban élnek benne azonosított és izolált fertőzöttek.
A december 20-án indult kampányban eddig 5 374 276 embert legalább egyszer beoltottak a Pfizer és a BioNTech közös vakcinájával, ez az ország lakosságának 57,79 százalékát jelenti. Majd 5 millióan pedig már jogosultak az oltási „zöld igazolványra”, vagyis esetükben már legalább két hét eltelt a második dózis beadása óta.
Több mint egy év után, múlt héten újból megnyílt a Ben Gurion repülőtér vasútállomása is, de csak oltási vagy gyógyulási igazolvánnyal (Zöldkártyával) rendelkező utasok számára.

(MTI)

A bibliai Kánaánból származó 3500 éves írást találtak

A szöveg, amely hat betűből áll és két sorban szerepel, egy cserépdarabon látható, amelyet a Shephelah régióban találtak Dél-Izraelben – írja a Jerusalem Post.
A nemrég Tel Lachishban talált 3500 éves szöveg a legrégebbi írott szöveg, amelyet Izraelben találtak. A lelet betekintést enged az első írott ábécék előtti időszakba – derül ki az Antiquity folyóiratban megjelent két héttel ezelőtti tanulmányból.
A leletet 2018-ban fedezte fel Felix Höflmayer osztrák régész és csapata egy 2017-ben indult kutatás során. Tel Lachish Izrael egyik legfontosabb régészeti lelőhelye, ebben az időszakban – az i.e. II. évezred közepe táján – kánaánita központ volt.

A lelet
Fotó:Austrian Archeological Institute

A várost a Biblia is többször is említi. Józsué könyve szerint az izraeliták elpusztították az Egyiptomból való kivonulás után, amikor a 40 évi sivatagi vándorlás végén meghódították Izrael földjét. Később Lachish a Júda Királyság fontos izraeli várossá vált, amíg az asszírok az i.e. VII. században le nem rombolták.
A feliratot nagyon pontosan 3500 évvel ezelőttre datálták, köszönhetően a vele összegyűjtött számos szerves mintának, például magoknak, amelyek lehetővé tették a kutatók számára a radiokarbon kormeghatározás alkalmazását, melynek eredményeként a középső és a késő bronz közötti átmenetet jelölték meg.
Az új felfedezés különösen azért jelentős, mert szűkíti a különbséget a Sínai-félszigeten feltárt ábécés betűkészlet legkorábbi leletei és a szemita ábécék újabb emlékei között.
A felirat megtalálálsa előtt a szakértők úgy vélték, az írást az egyiptomiak hozhatták el ide, mert a régészek arra hivatkoztak, a mai Izrael, a palesztin területek, Libanon egyes részei és Jordánia i.e. 1550 és 1200 között, az egyiptomi birodalom része volt. s ezért a régióra is rákényszerítette a közigazgatási rendszerét és írását. De most kiderült, legalább az i.e. XV. században használatban volt, amikor még nem volt nagyszabású egyiptomi uralom.
Höflmayer elmondta, ugyan az azonosított betűkből olyan szavakat „készíthetünk”, amelyek ismerősek

Dr. Felix Höflmayer

lehetnek egy modern hébert beszélő számára, az ábécé nem a héber ábécé volt, hanem inkább egy ábécé, amelyből a héber évszázadokkal később kifejlődött.
A felirat olyan betűket tartalmaz, amelyeket a kutatók ayin, tét és daled betűket azonosítottak (e-v-d), és az „eved” szót rakhatjuk össze, ami „rabszolgát” jelent. A második szó pedig a „nektár” megfelelője lehet.
– Bár némileg minden ábécére hatottak a hieroglifák: így a föníciaira, a héberre, a görögre, a latinra és így tovább” – mondta Höflmayer. – Most már tudjuk, az ábécét nem az egyiptomi uralom hozta Levantéba. Azonban azt még nem tudjuk megmagyarázni, hogyan történt, azt mondhatjuk, sokkal korábban és más társadalmi körülmények között történt.

József a börtön után Egyiptom második legfőbb embere lesz
Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével

Nyáron véget ért a népszerű erabbi beszélgetésfolyam, melyben Dési János, dr. Frölich Róbert és dr. Gábor György segítségével tanulhattunk a zsidósághoz kapcsolódó szokásokról és sok egyébről. De nem maradtunk a trió nélkül, Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével indult új sorozat, melyet – most – szerdán 17:00-tól, az esti ima előtt követhetnek a dohányos zoom-on. S kövessék figyelemmel, mert az előadásokat NEM tudják visszanézni. Persze a Pesti Sóletben adunk egy rövid összefoglalót az elhangzottakból

Folytatjuk József történetét. Sajnos sem azt nem tudjuk, ki volt Putifár, sem azt, melyik fáraó idejéről lehet szó. A történelemtudomány a hikszoszok korával azonosítja az eseményeket. Egyes utalások szerint az elnyomatás fáraója II. Ramszesz. S most tudjuk először elhelyezni az időben a tórai történeteket.

Benjamin Gerritsz. Cuyp -
József, a főpohárnok és a fősütőmesteR

A rabszolga József az egyiptomi társadalom fontosa embere, gazdasági vezetője. A korábbi József élt volna a Putifárné felkínálta lehetőséggel.. ám az új, méltó akar lenni az álmaimban szereplőhöz, így visszautasítja. Ezután – a hamis vád miatt – fentről, igen mélyre süllyed, és börtönbe kerül.

Egy idő elteltével ide zárják be a fáraó főpohárnokát és fősütőmesterét is – mindkettő jóval komolyabb pozíciót (miniszter) tölt be, mint ahogy elsőre gondolnánk. Később József –már nem álmot lát, hanem – megfejti mindkettőjük álmát. Előbbit, három nap múlva, a fáraó születésnapján visszahelyezik hivatalába, utóbbit azon a napon, felakasztják. A főpohárnok ígérete ellenére két évig megfeledkezik a „héber ifjúról", amikor is a fáraó lát álmot.

A korban az álomfejtés az egyik legjelentősebb tudománynak számított, így sok egyiptomi is igyekezett megfejteni a fáraó álmát, sikertelenül. Nem egy kifejezetten vad ötlet is előkerült (hét fia, majd hét lánya születik majd, s mindet eltemeti).

De miért hallgattak rá? A helyi álomfejtők gyenge kísérletei után a főpohárnok elbeszéli, mi történt a börtönben és, hogy József jóslata bevált. Ezért kapott egy esélyt, mert egyszer már bizonyított. Mellette szólt, hogy úgy kezdte: „I.ten tudtára adta a fáraónak, amit tenni akar".

Főrabbink kiemelte, bár a fáraó látta az álmot, amely valójában Józsefnek szólt, s egy teszt volt, hogy megbirkózik-e vele.

József megfejti a fáraó álmát, s – mint akihez fogható bölcs nincs, – ő lesz az ország második legmagasabb rangú embere, a felügyelő, s mindenki engedelmességgel tartozik neki. A fáraó leveszi a (pecsét)gyűrűjét, átadja Józsefnek, felöltözteti szép ruhába, és egy aranyláncot is a nyakába tesz, a felsoroltak fontos – kinevezési – jelzések a nép számára. József egyiptomi nevet is kap, hozzáadják feleségül Ón papja (a legfőbb pap) lányát – kvázi egyiptomivá válik. Egyes magyarázatok szerint a Putifera, a főpap, a korábbi testőrparancsnok, Putifár, aki a neje után szintén szemet vet Józsefre, ám ezért kasztrálják, s már nem láthatja el egykori munkáját, s később főpap lesz. A házassággal azt is bizonyítani akarják, hogy nem történt semmi József és Putifárné között és nem ő a lány apja.

Az álomfejtés igaznak bizonyul, a hét bő esztendőt hét szűk követi, de megfogadják József tanácsait és jelentős mennyiségű gabonát stb. raktároznak. Amikor a környező országokban éheznek, megtudják, hogy Egyiptomban van tartalék, Jákob is hall erről, ezért elküldi fiait. A testvérek találkoznak Józseffel, s valóra válik az ifjúkori álom, a fivérek mélyen meghajolnak előtte – igaz, nem tudják, ki is az egyiptomi úr. József pedig több próba elé is állítja őket.

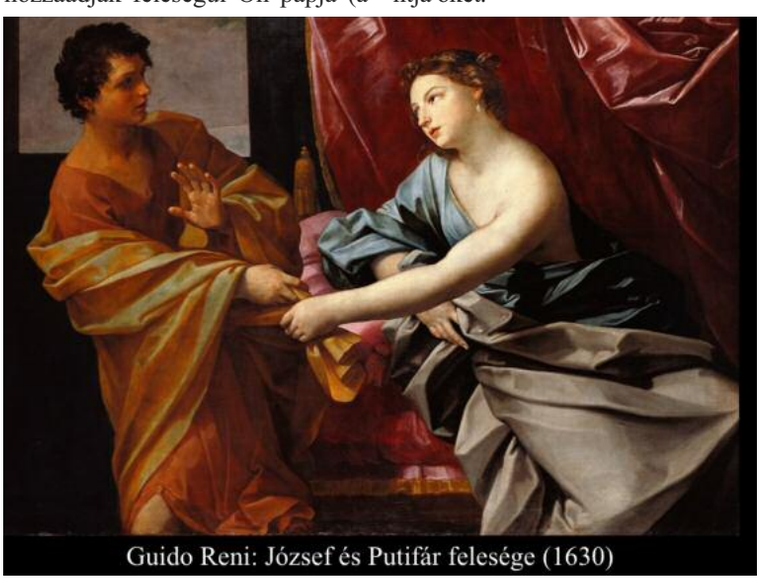

Guido Reni: József és Putifár felesége (1630)

Még sok új dolgot hallottunk, tanultunk és láttunk számos izgalmas festményt. Következő alkalommal Ön is tartson velünk minden szerdán, immár az ima előtt, **17:00-tól** a zoom-on.

***Meeting ID**: 389 906 7799.*
***Jelszó**: dohany.*

A fenti belépő „kódokkal" **keddenként**, heti váltásban is hallgathatnak 1-1 előadást. Jövő héten **Fekete László** beszél a zsidó zenéről, míg két hét múlva **Kaczvinszky Barbarát** követhetik szintén 17:00 órától.

I M A R E N D

Sajnos még mindig nem találkozhatunk személyesen a Dohány zsinagógában, így az imákon továbbra is csak a zoom-on vehetünk részt.
A belépéshez szükséges adatokat a fenti nagy cikk végén megtalálják.

A reggeli imák **8:45-kor** kezdődnek, az esti imák a nyári időszámítás szerint, a szokásoknak megfelelően **18 órakor.**

Az ómerszámlálás és dallamai

Január óta minden második kedden, az ima után Fekete László beszél nekünk zoom-on a zsidó zenéről. Aki lemaradt az áprilisi előadásokról, a Pesti Sóletben elolvashatja azok kivonatát. Következő alkalommal május 11-én hallgathatjuk főkántorunkat.

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez mondván. Szólj Izrael fiaihoz és mondd nekik: midőn bementek az országba, melyet adok nektek és learatjátok aratását, akkor hozzátok az ómert – aratásotok elsejét (első kévéjét)– a paphoz. Ő lengesse az ómert az Örökkévaló színe előtt, hogy elfogadtassék - és az ünnep másnapján is.”
„És számláljátok magatoknak a napokat az ünnep másnapjától, attól a naptól, midőn hozzátok a lengetés ómerjét; ez pedig hét teljes hét legyen! A hetedik hét után való napig számláljatok ötven napot, akkor mutassatok be új lisztáldozatot az Örökkévalónak.”
Peszách második napi tóraolvasási részletéből az idézet. Mind a mai napig érvényes ez számunkra. https://tinyurl.hu/CymM.

Ezen ún. ómerszámlálás során az egyes napok részletezése mellett apró betűs, magánhangzó nélküli szókapcsolatokra figyelhetünk fel. A kabbala életfa modellje egy olyan hatszögnek ábrázolt rendszer, amelynek csúcsain és hosszanti tengelyén összesen tíz ún. szfirot (szféra) van. Ezek átlókkal, egyenesekkel is kapcsolódnak egymáshoz. Ezek, mint egyfajta edények a földi élet isteni energiát tárolják. Közelítő jelentése az itt előforduló hat szféránk:
– *cheszed* (könyörület, szeretet, megbocsátás),
– *gövuro* (erő, figyelem, tisztánlátás),
– *tiferesz* (gyönyörűség, dicsőség, a valódi én),
– *necách* (öröklét) , hajd (fenség, dísz),
– *jöszajd* (alapzat),
– *málkusz* (földi királyság).

A számlálás minden napjához rendelt párok megértése útmutatás jelent helyes cselekedeteink helyes felfogásához, teendőink módjához nem kevés lélektani érzékkel.
Az áldás *Mendel Shapiro* kántor tolmácsolásában:
https://tinyurl.hu/0Z0h.

E kötelezettség előtt a teljes részletességű sziddurok egy különleges, az áldáshoz vezető imát is mondat velünk. Első gondolata, hogy teszszük ezt félelemmel és szeretettel azért, hogy a jod-hé és váv-hé – az Ö.való nevének két kétbetűs szótagjának kimondásával kifejezzük tökéletes egységét: Ő egyedüli szent és áldott voltát Izrael egésze nevében. Ez az áldásra való felvezetés a reggeli tálisz és tfilin felvétel előtt is olvasható.
A folytatásban a 67. zsoltár azon vágyunknak ad hangot, hogy az Ö.valót a földkerekség minden népei mind szeressék. Találhatók olyan kabbalista ihletettségű menóra ábrázolások, amelyeket e zsoltár hét versének 49 szavából alkottak meg. E rajzolat a 7–6–6–11–6–6–7 szóból álló ágak alakzata, amely az előimádkozói pulpitus táblaképén, az ún. siviszi tábla közepéből néz a közösség küldöttjére. Nevét a 16. zsoltár 8. verse alapján kapta: „Az Örökkévalót tartottam mindig magam előtt…”

Hadd hívjam fel közösségünk figyelmét körzetünk tagja, Für Emil festmény adományára, amely Talmud-Tóra termünk falát díszíti: lépteke révén a kép mindenkihez szól, aki megjelenik az imádkozáson, s miután mindenki számára jól látható, így hasonló szembesülést élhet át, mint a szolgálatot teljesítő előimádkozó.

Az Ono bökajách kezdetű könyörgő ima az Ö.való 42 szóból álló titkos nevére utal. Talán ennek a tudásnak birtokosa lehetett a hajdani szentélybeli főpap is, aki évente egyszer, jajm kippurkor bement a Szentek Szentjébe és épen jött ki onnan ragyogó, sugárzó arccal és tekintettel mondva imáját egész Izraelért. A nép pedig boldog volt ezt látván.
A hagyomány szerint Chániná ben Trádjon rabbi is birtokosa volt e tudásnak, amikor a rómaik megtorlásaként tóratekercsbe csavarva testét máglyára vetették. Szintén a jajm kippuri muszáf során hangozhat el további kilenc mártír társa vértanúsága is:
https://tinyurl.hu/cPxD

Ugyanez az ima szerepel a mindennapi reggeli imánkban a szentélybeli áldozati kultusz elbeszélésében, illetve a szombatfogadó L'cho dajdi előtt és persze itt, az ómerszámlálásnál.
A L'cho dajdi – műfaji szempontból – himnusz az itthoni hagyományban peszách és s'vuajsz ünnepei között a hét hét gyászvonatkozása miatt sajátos, kissé melankólikus dallamon szólal meg. Miként a Szentély pusztulására emlékezés (Tisó BeÁv) előtti három héten is, de akkor más motívummal éneklik, mint most.
E szombatfogadó imaköltemény két strófája itthoni dallamát hallhatjuk *Polnauer Sándor* főrabbi úr jóvoltából, akinek gyűjtéséből két lemez is megjelent II. világháború előtti magyar és bécsi működésű kántoroktól. Az alábbi felvétel 1970-es, és jelentem félszáz évvel később is így énekeljük, és így is tanítjuk:
https://tinyurl.hu/D6hZ.

67. zsoltár, mint menóra

A Ribajnaj sel Ajlom, Világ Ura könyörgéssel zárul ez az imaegység. A kabbalisztikus tartalmú befejezésben „a napi ómerszámlálás fejében, amelyet ma végeztem, javíttassék ki, amit hibáztam a ma esti számnak megfelelő szférában, tisztuljak meg, szálljon rám szentség a magasból, hogy ezáltal nagy bőség legyen minden világra – így szabaduljunk meg, szellemünk és lelkünk minden salaktól, hibától, megtisztulva és megszentelve magasztos szentségeddel Ámén, szelá.”
Hallgassuk meg a *Horowitz* nikolsbourgi *kántorcsaládot*:
https://tinyurl.hu/Bi5H.

Péntek esti imakönyv

A Dohány utcai Zsinagógáért Alapítvány hiánypótló könyvet jelentetett meg. A *Péntek esti imakönyv* egy tervezett sorozat első köteteként látott napvilágot. E sorozat a szombati és a hétköznapi liturgiát öleli fel, speciálisan a Dohány utcai Zsinagóga imarendjéhez alkalmazkodva. A kötetek új magyar fordítást és askenáz fonetikus átírást tartalmaznak, főrabbink, dr. Frölich Róbert munkáját. Az imák az elhangzás sorrendjében szerepelnek a könyvekben, így kezelésük egyszerű, áttekinthető már az első használat után is.
A következő kötet a szombat reggeli, majd a szombat délutáni-esti imakönyv készül el. Az e módon elemeire bontott szombati liturgia könyvei könnyen kézben tarthatóak lesznek.

Pesti Sólet | *a Dohány utcai körzet havilapja* | 2021. április 30. | 5781. Ijjár 18.

Dési János

Illés és Illés, Janka és Janka

Gyerekkoromban nagy Illés hívő voltam. Akkoriban még dinoszauruszok sétáltak a nagykörúton és talán még a tüzet sem találta föl az ember, szóval, elég régi a történet. Mindenesetre nagy örömmel töltött el, hogy ki tudtam silabizálni a legkülönfélébb helyeken, falakra firkálva, plakátokra írva, újságcímlapokon, Illés. Őszintén szólva, a zenekar sem volt teljesen közömbös számomra, de leginkább mégiscsak azért lelkesedtem, mert édesapám Illés.

Aztán egy szép napon nagymamám beavatott a családi titokba. Nem az Illés együttesről nevezték el apámat. És fordítva, nem apám után hívták így az együttest.

Apám azért viseli az Illés nevet, mert az ő nagyapja (rövid fejszámolás eredményeként oda tudunk jutni, hogy az én dédapám) is Illés volt. Adler Illés – és nagymamám szerint sokkal fontosabb, mint egy beatzenekar – már ha ő egyáltalán értesült erről a legújabbkori Illésről. A rabbik világában jártasabb volt, mint a rockegyüttesekében. Amúgy nagymamám mindig a nyakában viselt egy medált, benne édesapja – Illés rabbi – képével.

Ekkoriban kezdett el érdekelni, az akkor még nagyon távolinak tűnő – mert egy nyolc-tíz évesnek minden egyformán régi, a honfoglalás, a szabadságharc, vagy a húszas évek éppúgy, mint a tegnapelőtt – múlt, a híres rabbival.

Adler Illés és Dési Illés

Nagymamám történetében az apja szupermanné változott. Akinek szavára tömegek mozdultak meg, ezrek hallgatták a prédikációt, akinek okos könyveit máig emlegetik, s akikről hívei még jó fél évszázaddal a halála után is tisztelettel beszélnek, s a segítségét kérik alkalomadtán. Ez utóbbit sokáig nem akartam elhinni, míg aztán egy szép napon nagymama meg nem mutatta a temetőben az óriási sírt, rajta a hatalmas sassal, amely védelmezően tárja ki a szárnyát.

Adler Illés társai a Szentföld felé a hajón

S a sírt elborítják a kövecskék, nem egy alá levél dugva, valami kérdéssel. De nagymama szerint nem lenne illendő azt kipiszkálni onnan és elolvasni. Merthogy az úgysem nekünk szól. Hanem – ahogy ő hívta az apját – a „nagypapának”.

Aztán furcsa, régi fotók kerültek elő – akadt, amit itt is bemutattam. Dédnagymamám, akivel még én is találkoztam, Adler Illés özvegye írta egy családi kép hátára „nagypapának”: „Egyetlenem! Fogadd e csekélységet tőlem, örömmel, légy meggyőződve, édes apukám, hogy irányodban szeretetem, hűségem és imádatom örökké fog tartani. Ezt kívánom tőled is viszonzásul a te hű Hánikád, Ó-Budán, 1903 május 21-én”. (A történetet a Pesti Sólet 2014. márciusi számában iram meg részletesebben.) Jegyezzünk meg két dolgot! Az egyik, ez az imádat és szeretet valóban örökké tartott, dédnagymamám bő negyven évvel élte túl a férjét, s egész életében büszkén ápolta az emlékét. Pedig nehéz kor jutott neki, amelyben nem feltétlenül volt életbiztosítás az effajta büszkeség. A másik, hogy az anyakönyvekben, mint Janka szerepel – ezt a nevet viseli ma szépunokája, öt generációval később: az én unokám. Aztán felidéztem a Szombatban dédapám szentföldi útját, aki társaival a XX. század elején (Dédapámmal a Szentföldön, Szombat, 2001. május) járt Jeruzsálemben, a Kótelnél és más szent helyeken és erről gyönyörű, szenvedélyes tudósításokat küldött az Egyenlőség című lapba.)

Nagymamám emlékezett erre az útra – bár aprócska gyermek volt akkoriban, s mesélt a nagypapa amerikai sokhetes turnéjáról is. Valahol még meg is őriztem egy képeslapot, amit kapott. Csak annyi szerepel rajta címzésként, Adler Anna kisasszonynak, Adler Illés főrabbi postájával, Óbuda. Úgy látszik, akkoriban az volt a szokás, hogy a posta kiviszi a leveleket, még akkor is, ha a címzés mai szemmel nézve kicsit hiányosnak is tűnik.

Nagymamám kedvelt történetei közé tartozott, hogy egyszer az Operába ment a család. És József Ferenc, a Habsburg királyi herceg, amikor meglátta a zsidó felekezet e jeles képviselőjét haptákba vágta magát és hosszan szalutált. Pannika nagymamám szerint – az ő nevét az egyik unokahúgom viseli – az egész Opera őket gukkerozta, ki lehet ez a szakállas zsidó, akinek ilyen fessen köszön egy valódi Habsburg.

A boldog békeidők gyorsan elszálltak. Az első világháború idején egy darabig katonai főrabbi is volt. (Újabb történet: nagymamám és anyja, mint a „katonai főrabbi” családtagjai meghívást kaptak IV. Károly koronázására. A meghívót ma is őrzőm.) Aztán a fiát, aki hadi érettségivel bevonult, mert tartott tőle, hogy a Barcsayban megbukik az érettségin, kellett valahogy kiszabadítania a frontról. Aztán a kommün, ahol nem díjazták igazán a papokat, főleg a nagy népszerűségének örvendő, köztiszteletben álló embereket. A tanácsköztársaság bukása után pedig azzal volt a baj, hogy zsidó – jó, mi legyen egy rabbi – és az éledő antiszemitizmusban könnyű célpontot nyújtott ő is és az egyetemet éppen megkezdő nagymamám. Akit a derék magyar turulisták rendszeresen elvertek. Nem tudták megbocsátani, hogy az egyetemre kerül egy zsidó, egy nő – és ráadásul kitűnőre vizsgázik mindig. Ezért időnként felpofozták, vagy lerugdalták a lépcsőn, ahogy úri kedvük diktálta.

2000 korona

EGYENLŐSÉG

A NAGY TEMETÉS

Az Egyenlőség cikke

De erről nem sokat mesélt nagymamám. Inkább megmutatta az Egyenlőséget:

„Prófétáit temethette így a bibliai zsidóság, ahogy dr. Adler Illés főrabbit kísérte utolsó útjára rajongó hívek tízezreinek síron túl is virrasztó szeretete. (…) lehullott a fejünk koronáka.”

Innen folytatom legközelebb.

Szentgyörgyi Zsuzsa

Miből csináljunk villanyt? - 2. rész

Folytatva a korábbi írásaimban felvetett kérdések és lehetséges válaszok sorát, a „zöldek” válasza arra, hogy miből tudunk a jövőben villamos áramot előállítani, látszólag nagyon egyszerű. Mi másból, mint megújuló forrásokból, elsősorban szélből meg napsugárzásból, vízből, ahol lehet, ott földhőből (geotermia), a tenger-melléki országok meg használhatják a nagy víz mozgásait, a hullámzást, az árapályt. Ne feledkezzünk meg a biológiai anyagokról (például fa) meg a hulladékokról sem, mint üzemanyagokról. Ezek egy része, mondhatni ingyen van, másrészt nem bocsátanak ki káros anyagokat a légkörbe. Ámbár, dehogy, ez sem teljesen igaz, mert a fűtőanyagként használt biológiai anyagok nagy részére és főleg a hulladékokra már egyáltalán nem érvényes, minthogy igen jelentős mértékben származik elégetésükből káros gáz.

Szélerőmű

Szél és napenergia

Hanem hát a megújuló energiahordozók sorából nyert villamos energia —- legalább is, egyelőre — bizony, kevés az igények, sőt, egyre növekvő igények teljes mértékű kielégítésére. Nem csak a jelenlegi összes mennyiségük, hiszen a termelésük a világban nagy számban tervezett és épülő új beruházások nyomán kétségtelenül erőteljes ütemben bővül. Jelentős gondot hordoz viszont az a tény, hogy nem egyenletes és nem folyamatos a megújuló források rendelkezésre állása, főleg a legnagyobb mértékben áramot szolgáltató szél- meg a nap-erőművek esetében. Hazánkban például meglehetősen szeszélyes a széljárás, nem úgy, mint a nagy síkságokon vagy a tengermelléken, mint mondjuk, Dániában, Németországban, Hollandiában, Kaliforniában, Ausztráliában (a sor még folytatható). Egy évben ugye 8760 óra van (szökőévben plusz 24). Ebből hazánkban általában mintegy a harmada hasznosítható áramtermelésre, hiszen nálunk nem is ritkán előfordulnak teljesen szélcsendes napok, sőt, akár hetek is, másfelől pedig viharos időszakok is. De még a hasznosítható időszakokban is meglehetősen változó a szél intenzitása. A napsütés is változó, nyilván Izrael vagy a mediterrán országok e tekintetben nálunk nagyobb előnyökkel rendelkeznek. Mindebből következik az állandó rendelkezésre állás, pontosabban, a mindenkori igényekhez, fogyasztáshoz folyamatosan alkalmazkodó ellátás problémája. Jól tudjuk, hogy amikor az éppen aktuális igényeknél több áramot termelnek ezek az erőművek, akkor azt tárolni kell, a fordított esetben pedig gyors hozzáférést kell biztosítani az energiához. Ám sajnos, a villamos energia nem tárolható egyszerűen. Napjainkban ennek megoldására már többféle megoldás ismeretes, és egyre újabb, olykor eléggé bizarr ötletek is felmerülnek. A tömeges alkalmazásra mindenesetre a legmegfelelőbbek a hegyi tározók. Amiket például nálunk a zöld mozgalmak erősen elleneznek.

Vízenergia

A villamosenergia-termelés szempontjából fontos megújuló forrás a víz. Az összes termelés jelentős részét: majd 16 százalékát teszi ki. A legnagyobbak (zárójelben a leadott maximális teljesítményük, gigawattban): Három Szurdok, Kína (22,5), Itaipu, Brazília-Paraguay (14), Simon Bolivar, Venezuela (10,2), Tucurui, Brazília (8), Szajano-Susenszk, Oroszország (6,7), Krasznojarszk, Oroszország (6).

A vízenergia az egyik leginkább környezetkímélő energiatermelő. Mint minden emberi tevékenységnek, ennek is vannak hátrányos vonásai. Függ az időjárási anomáliáktól, vagyis gond lehet, ha hosszú időn keresztül jelentős a szárazság az adott vidéken és nem elegendő a vízhozam. Jelentős károkat okozhat a vízerőmű telepítése is, amihez olykor nagy folyamok járását kell eltéríteni. Ez történt az akkor még szovjet nagy vízerőművek esetében is, a nagy folyamok eltérítésével, amelyek jelentős tájegységek kiszáradásához, sőt, elsivatagosodásához vezettek. Az épített táj is kárt szenvedhet, mert településeket kell lebontani, mint a kínai Három Szurdok építésekor történt. Ám az előnyök is jelentősek. Az üzemanyag kvázi „ingyen” van. A napjainkban kibontakozott klímaveszély problémájában nagy előny, hogy a légkör szempontjából tiszta, nem termel káros gázokat.

Magyarországon a vízlépcső és vele együtt a vízenergia-termelés politikai játékok áldozatává vált. A rendszerváltás előkészületeiben az ellenzék által a vízlépcső-építés lett a fő bűnbak, le is rombolták a 80-85 százalékban elkészült művet, amelynek energetikai haszna is lett volna: mintegy 440 megawatt villamosenergia-termeléssel. Összehasonlítva a fent felsorolt „bajnokokkal”, nem túl jelentős érték, ám mégis, a paksi atomreaktor akkori termelésével azonos lett volna (azóta a reaktoraink teljesítményét 500 megawattra növelték).

A folyóvizeink energiája jól hasznosítható lesz, majd ha eljő az új nemzedék, amely nem politikai elgondolásokkal él, hanem mérésekkel, számításokkal, modellekkel alátámasztott műszaki, természeti és gazdasági szempontok szerint dönt. Egyébként vízlépcsőkre nem csak energetikai, de öntözési és árvízvédelmi szempontokból is szükségünk lesz.

A Tiszalöki vízerőmű légi felvételen

Fúziós erőművek

Végül néhány szó a jövő nagy ígéretéről, a fúziós erőműről. Immár mintegy fél évszázada folynak a kutatások és alkalmazási fejlesztések a létrehozására. Jelentős nemzetközi erők és erős ipari országok erőfeszítései állnak a fejlesztések mögött. Egyes optimista előrejelzések szerint talán már századunk közepére lesz iparilag üzemelő fúziós erőmű. Fejlesztőitől egyelőre csak az előnyeiről hallunk. De tudjuk, sajnos, nincs olyan emberi mű, amelynek előnyei mellett ne lennének hátrányai is. Majd amikor üzemel néhány fúziós erőmű, ezekről is szólhat késői utódom.

A tanulság...

…egyszerű és rövid: tömeges, jól irányítható, fenntartható közlekedés és folytonos, megbízható villamosenergia-ellátás nélkül nincs civilizáció, sőt még jól élhető élet sincs. Megoldásaik, modernizálásuk alapvető érdeke az emberiségnek. A „hogyan, milyen módszerekkel?” kérdésre a válasz sokrétű lehet, és ez folytonosan változhat a tudomány és a technika fejlődésével.

Szántó András

VENDÉGLŐ A KÉMÉNYSEPRŐHÖZ

Emlékek a Városligetből - mielőtt még teljesen eltűnik... 1.0

Már két éve, hogy új sorozatot indítottunk, amely többek tetszését elnyerte. Folytatjuk a sok érdekességgel tarkított utazást - a XX. század elejének Budapestjén. Továbbra is a kiváló www.melyenszanto.blog.hu szerzője, Szántó András válogat a blogban megjelent legérdekesebb írásaiból – ezúttal sokszorosan is a múltat idézzük. Hiszen a Városligetbe látogatunk el, amely nem csak az előző század elejéhez képest változott meg jelentősen, de az elmúlt 20-30 évhez képest is. Nem a XX. század eleji vendéglátóhelyek tűntek el, de a nem túl régmúlt kedvelt helyeivel sem találkozhatunk – köszönhetően a Liget „átépítésének”…

A Kéményseprő cukorka, azaz a Negro rendre aktuális a náthás időszakban, de most sokkal kellemesebb dologról, a kertvendéglőkről akarok írni, merthogy nemsokára itt a tavasz, a nyár. Azt hiszem, hogy a kertvendéglők száma, sűrűsége alapján mindenképpen a Városliget lenne a győztes a fővárosi „kert-vendéglátási versenyben”. Bizonyos időszakokban pedig az egy kertre eső vendégek számában is az élre kerülne. Most, hogy a Városliget ilyen téren megszűnni látszik, emlékezzünk a szép évekre…

A Városligeti körséta során olyan kisebb, vagy kevéssé ismert helyeket szeretnék bemutatni, amelyekben lelkes és hozzáértő vendéglősök voltak. Mi sem bizonyítja jobban a vendéglátók rátermettségét, mint a vendégek elégedettsége, ami a bemutatott képek nagy részén is jól látható.

Városliget-mutatványosok

A Városliget

Kedveltebbé válása bő 200 éve kezdődött. Az 1800-as évek elejétől a városból kiköltöző mutatványosok (elsőként Grossinger Leopold a körhintájával) és alkalmi produktumok után 1838-ban épült fel és nyílt meg Tauber Fülöp állandó épületű tánchelyisége.

Ebnerék

A kiválasztás természetesen nem volt egyszerű – mivel a Városliget olyan változatosságot mutatott a huszadik század elején, mintha a vendéglátás teljes repertoárját kívánná bemutatni a kocsmáktól a főúri Klubokig. A ma is ismert, és sokszor emlegetetteken kívül például a *Pálmaliget*, a *Hungária kert*, a *Japán kert*, a *Gregorits vendéglő*, a *Kék Hordó*, a *Fővárosi Pavilon* stb.

A „klasszikus” Városliget régen az Aréna útnál kezdődött. A beépített házsorral szemben már zöld kertek, sétányok voltak a mai múzeumok, a Hősök tere helyén, a Fasortól az Állatkertig. Így a város felől nézve az Aréna (ma Dózsa György) út a Kéményseprő vendéglő megnyitásakor a világ végének számított, bár az 1860-as évek után a Városliget folyamatosan vonzotta az embereket. Idővel ezen még inkább segített a földalatti vasút.

A Kéményseprő

Az alapítókról szinte semmit sem tudunk, csak egy későbbi visszaemlékezés ad támpontot az óbudai származásra. A Bródy család Óbudán 1831-ben kávémérést, majd 1869-ben a későbbi híres Bródy kávéházat nyitotta meg. A rokonságukhoz tartozott a Reisz család, melynek egyik tagja indította el a Kéményseprő vendéglőt. Azért Óbudán is maradt a családból, hiszen egy későbbi leszármazott a Reisz és Hajós Óbudai Kristályjéggyárat működtette a Szentendrei úton.

Az alapítástól 1892-ig homályba vész a tulajdonosok köre, ekkor azonban színre lép a képen látható Ebner Ferenc és felesége, s a Millenniumi kiállítás lendületét is kihasználva közösen felvirágoztatták az üzletet. A század végére megjavult a közlekedés is, ezért Ebner úr bővítette kerthelyiségét: megvette a szomszédos telket (telkeket?), így több mint 800 embert tudott egyidejűleg vendégül látni. Ehhez persze a konyha és egyéb helyiségek bővítésére is szükség volt. Az idényjelleget mutatja, hogy a ház mérete, külseje alig változott (szinte a II. világháborúig), télen talán 50-60 ember fért el a belső étteremben.

Ebner Ferenc a híressé vált, Párizsban és Münchenben tanult festőnk Ebner Lajos, aki később felvette a Deák Ferenccel való rokonság miatt a Deák-Ébner nevet, valószínűleg féltestvére volt a vendéglősnek. Ez a kapcsolat is indokolhatta, hogy a korabeli Festészeti Akadémia (Epreskert, Bajza utca) közelében legyen a vendéglője, mely a nyári kiránduló tömegek mellett mindig is a művészek tanyája lett. Biztosan a rokoni (igaz távoli) kap-

Kerthelyiség reklám

A harmincas években

csolatnak köszönhető, hogy Deák Ferenc – aki nagyon kedvelte a Városligetet egyszerűségét – alkalmanként vendége volt a Kéményseprőnek is.

Még Ebnerék idejében (1904) átszámozták az Aréna utat, így a vendéglő hirtelen a 90-es számról a 106. számú ház lett.

Ebnerék után

Az éttermet 1910 körül Waltz György vett át és vezette majd húsz évig. Waltz a konyhát is fejlesztette, hirdetése 1926-ban így hangzott: „Kéményseprő konyhájának nincs párja!”

Az épület mellé – a kerthelyiségbe nyúlóan félig zárt teraszt építtetett, mellyel jócskán bővítette a fedett részt. A korábbi években rendszeresen szereplő katonazenekarok fellépését Waltz ideje alatt cigányzenekarok és egyéb művészek vették át, 1925-ben például „Kardos Géza énekel – Pártos zongorázik” a vendéglőben (Kardos színész volt, 1944-ben Németországba, majd az USA-ba emigrált; Pártos Ödön zeneszerző Hubay Jenőnél végezte a művészképzőt, emellett zongorázott esténként – a megélhetéséért). Ekkor már különtermek is rendelkezésre álltak a társaságok, és a „Mesés disznótoros vacsorák” számára.

A 20-as évek végén Gráf János lett az új tulajdonos és még mindig tudta felfelé tornázni a hely színvonalát és népszerűségét. Az Európa sok országban gyakorlatot szerzett szakember vezetése alatt a Kéményseprő felvirágzott és sokszor példaként emlegették a vendéglátás szerelmesei.

A két háború közötti művészvilág kedvelt tanyája lett, tehát folytatódott és felerősödött a század elején elindult tendencia. A II. világháború természetesen megállította, illetve lelassította a működést, de Gráf úr szakértelmét az államosítások után is respektálták, hisz a Gundel felügyelete mellett is vezető maradhatott.

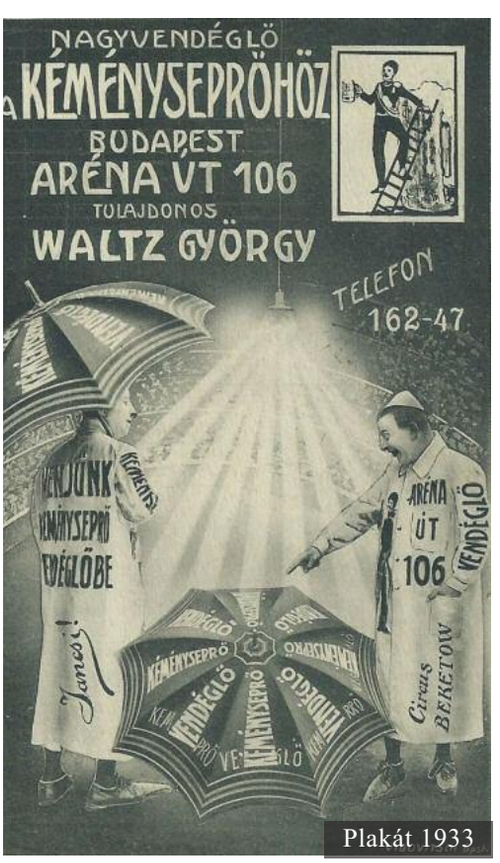

Plakát 1933

Érdekesség, hogy egy 1954-es képeslap még a régi nyomtatásból maradt képet ábrázolja, pedig az államosítás után mindenütt igyekeztek újra fotóztatni a lapokat (Képzőművészeti Alap Kiadónál). Ekkor (1955) forgatták neves művészekkel az „Egy pikoló világos” c. filmet is, melynek több jelenetének a Kéményseprő adott otthont. A filmet Máriássy Félix rendezte és olyan nagyszerű színészek szerepeltek benne, mint Ruttkay Éva, Bitskey Tibor, Schubert Éva, Bulla Emma, Psota Irén és Körmendy János. A stáb tagjai és a színészek a forgatás után még évekig törzsvendégek lettek a Kéményseprőben.

A Kéményseprőt a hetvenes évek végén lebontották és helyén aztán 1990-ben megépült a Liget Szálló. Ennek már semmilyen városligeti jellegzetességéről nem tudok szolgálni, sőt megtalálni is nehéz – sok magyar városban van ugyanis Liget névre hallgató hotel és étterem, feltehetően egyforma étlappal és minőséggel…

Filmplakat 1955

Kulturális Páholy újra!

Ugyan – egyelőre még csak – az interneten, de jövő hónapban újraindul a Dohány körzet Kulturális Páholya. Főrabbink, dr. Frölich Róbert vendégei Molnár Piroska színművésznő, illetve Koltai Róbert színművész, rendező lesznek. A beszélgetések premierjét két, májusi vasárnap nézhetik meg a Dohány facebook oldalán és youtube csatornáján.

Molnár Piroska és Koltai Róbert

Kérjük, a pontos időpontokért kövesse nyomon a körzet honlapját és facebook oldalát!

Egy százalék a Dohányért

Az Alapítvány a budapesti Dohány utcai zsinagógáért köszöni az elmúlt évi segítséget. Idén is számítunk tavalyi támogatóink hozzájárulására, és reméljük újak is csatlakoznak. Az adományokból az Alapítvány számos kulturális programot és egyéb rendezvényt szervezett, de rendre támogatja a Szeretet-kórházat is.

Kérjük, adója 1 százalékával is támogassa az Alapítvány munkáját!

Adószámunk: 18005127-2-42

Kertész Imre 99!

Április 24-én, 99. születésnapján köszöntötte a Dohány körzet vezetése Kertész Imrét. Imre bácsi követte édesapját és ő is a bádogos mesterséget választotta. Ráadásul néhány éve még maga is felment a tetőre, hogy elvégezze a munkát.

Az ismert névrokonnal való történetről és a „Snóbel-díjról" Spánn Gábor írt két éve a Pesti Sóletben (11. oldal).

Imre bácsi jó egészségnek örvend, várja a zsinagóga nyitását, és készül a századikra.

Bis hundert und zwanzig Imre bácsi!

Fotó: László Gábor

Jahrzeit-napok a falnál

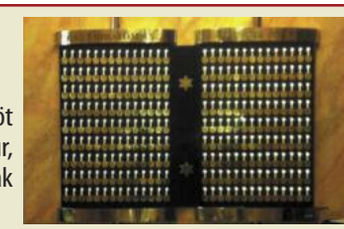

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajsz 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Deutsch Miklós május 2.
Steiner György május 2.
Krebsz Dezsőné május 3.
Szili Mórné május 6.
Szűsz János május 8.
Héber felirat május 8.
Steiner Alfréd május 9.
Dr. Seifert Géza május 10.
Dr. Frank Endréné május 11.
Weisz Sámuelné május 12.
Reitmann Gizella május 16.
Baruch Sándor május 16.
Csillag család Szegiből május 17.
Dévényi Andrásné május 19.
Baruchné Beck Rózsika május 20.
Weisz József május 21.
Dr. Grosser Jenőné május 22.
Biksz János május 24.
Peter Nadel május 24.
Szabó Rozália május 24.
Bartos Miksa május 27.
Weinberger Klára május 27.
Wurumbrand család május 27.
Darvas Imre május 29.
Réti László május 29.
Beck Wiener-Khon családok Tapolca-Tihany –Budapest május 31.
Braun Mária május 31.
Deutsch Sándor május 31.
Faragó József, Adél és Vera május 31.
Hirschberg Sándor május 31.
Ignác és Irén Winkler május 31.
Kohn család május 31.
Lendvai Lajos május 31.
Lendvai Lajosné május 31.
Lisztenberg Salamon és Éva május 31.
Markovits Jakab és Jakabné május 31.
Müller-Klein család május 31.
Nádel Ede május 31.
Nádel Edéné május 31.
Pap Józsefné május 31.
Rosethal Shandor május 31.
Schwarcz család május 31.
Sommer István május 31.
Stahlberg György május 31.
Stahlberg Györgyné május 31.
Tusák Piroska május 31.
Wasserman család május 31.
Weinstein Judit május 31.
Zucker Béla május 31.

Pesti Sólet • A Dohány utcai körzet lapja • Felelős kiadó: Nádel Tamás • Főszerkesztő: Schiller Zsolt • e-mail: pestisolet@dohany-zsinagoga.hu
Megjelenik havonta • Nyomás: Mediaworks Kiadó és Nyomda Kft., igazgató: Bertalan László, cím: 1225 Budapest, Campona utca 1. • e-mail: nyomda@mediaworks.hu